

विपद व्यवस्थापनमा महिला र बालबालिका

विजया कुमारी प्रसाई
निर्देशक
महिला तथा बालबालिका विभाग
मिति : २०७१।३।२७

दूरदृष्टि (Vision) तथा आयामहरु:

दूरदृष्टि: महिला अधिकार तथा सशक्तिकरणको माध्यमद्वारा समतामूलक समाजको निर्माण गर्ने ।

- मूलप्रवाहीकरण
- समावेशीकरण
- सशक्तिकरण

प्राथमिकताहरु:

- लैङ्गिक समता
- प्रजनन स्वस्थता
- जीवनउपयोगी शिक्षा
- पुगिसरी सम्पन्नता
- संस्थागत सहभागिता

क. मूलप्रवाहीकरण

- फराकिलो कार्यसञ्जाल
- स्थानीय निकायको नेतृत्व
- सञ्जाल सदस्यको स्वामित्व
- क्षेत्रगत प्रभावको प्रक्षेपण
- कार्यक्षेत्रको सीमाङ्कन

ख. सशक्तीकरण

- महिलामात्रको समूहीकरण
- सहकारी माध्यमको अवलम्बन
- पुरुषजनको सहभागिता
- लक्षित महिलाको अग्रसरता
- स्वतन्त्र स्रोतको परिचालन
- विद्यालयविमुख किशोरीको सम्मिलन
- विपन्नतामै व्यावसायिक समूह
- सामुदायिक सम्बन्धन विस्तार
- समायोजित सामाजिक परिचालन

ग. समावेशीकरण

- पहुँचमा प्राथमिकता
- समूहीकरणमा अभिन्नता
- पोकाबन्दीमा पृथक्ता

महिला विकास कार्यक्रमका मुख्य क्रियाकलापहरूः

- लैङ्गिक मूलप्रवाहीकरण कार्ययोजना,
- क्षेत्रगत कार्यालयको लैङ्गिक लेखाजोखा क्षमता विकास,
- लैङ्गिक हिंसा निवारण,
- जोखिम-उन्मुखका विद्यालयविमुख किशोरीको बहुआयामिक विकास,
- कानुनी उपचार सहायता समिति,
- लैङ्गिक हिंसा सम्बोधनका लागि सञ्चालनमा रहेका सेवाहरूको उपभोगमा सचेतना अभिवृद्धि,

महिला विकास कार्यक्रमका मुख्य क्रियाकलापहरूः

- लैङ्गिक हिंसाको नियन्त्रणमा पुरुष सक्रियताका लागि अभिमुखीकरण,
- लक्षित महिलाको समूहीकरण,
- समूह सदस्यको अनुशिक्षण एवं अभिकार्य प्रशिक्षण,
- स्व-रोजगारीका अवसर सिर्जना,
- महिला संस्थाको भौतिक पूर्वाधार विकास,
- बालबालिका,
- चालुकोष परिचालन,
- सामाजिक सुरक्षा (जेष्ठ नागरिक र अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूका लागि)

हालसम्मको अवस्था (आ.व. २०६९।७०):

क्रियाकलापहरू	आधार तथ्याङ्क (आव ०६९।७० सम्म)	कैफियत
गाविस विस्तार	३६३६	
समूह संख्या	१२३५७३	
समूहमा आवद्धता	७,५९,२४८ जना	
वडामा कार्यक्रम विस्तार	२९७५७	
वडा समिति संख्या	१३९९६	
वचत परिचालन	१६८ करोड	
चालुकोष	१२५३४६०००	

क्रमशः

क्रियाकलापहरू	आधार तथ्याङ्क (आव ०६९।७० सम्म)	कैफियत
महिला सहकारी संस्था	१६६८	
लैङ्गिक हिंसाबाट प्रभावित महिलाका लागि आवश्यक सेवा केन्द्र	१५ स्थान	
लैङ्गिक हिंसाबाट प्रभावित महिलाका लागि आवश्यक सेवा पहुँच	१६,४४८ जना	
विद्यालयविमुख किशोरीहरूका लागि जीविकोपार्जन लगायतका वैकल्पिक अवसर प्राप्त भएको	१४८२० जना	
विभिन्न तालिमबाट ब्यक्तित्व विकास	१४८६७७ जना	
विभिन्न शीप विकास तालिमबाट स्व-रोजगारीका अवसर सिर्जना	८९८९६ जना	
विभिन्न शीप विकास तालिमबाट स्व-रोजगारीका अवसर सिर्जना हुने गरी गरिबी विरुद्ध महिला अभियान अन्तर्गत	७२६० जना	
अपाङ्ग परिचय पत्र वितरण	१९०१७६ जना	

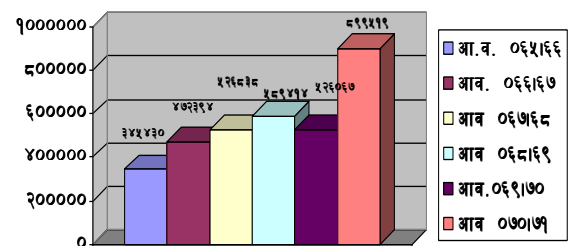
विगत पाच वर्ष यताको वजेटको अवस्था

रु. हजारमा

आ.व. ०६५।६६	३४५४३०
आ.व. ०६६।६७	४७२३९४
आ.व. ०६७।६८	५२६८३८
आ.व. ०६८।६९	५८९४९४
आ.व. ०६९।७०	५२६०६७
आ.व. ०७०।७१	८९९५९९

विगत पाच वर्ष यताको वजेटको अवस्था

रु. हजारमा

महिला, बालबालिका र विपद व्यवस्थापन

- नेपाल विश्वका विपदजन्य घटनाहुने उच्च जोखिम रहेका मुलुकहरूको सूचीमा रहेको ।
- प्राकृतिक प्रकोप वा विपद वा आपतकालमा महिला तथा बालबालिकामा शारिरीक चोटपटक तथा अपाङ्गता जस्ता समस्या देखिन सक्छ ।
- महिला, बालबालिका, अपाङ्ग तथा ज्येष्ठ नागरिकहरू जो शारिरीक रूपमा कमजोर छन् उनीहरू विपदको समयमा बढी प्रभावित हुन्छन् ।
- मानवीय सहायतामा यिनीहरूका आवश्यकता तथा समस्या विशेष प्रकारका हुन्छन् ।
- आवश्यकता तथा समस्याको सम्वोधन गर्दा विशेष ध्यान पुरयाउनु पर्ने देखिन्छ ।

विपदको क्षेत्रमा भएका कार्यहरू

- विपदमा विशेषगरी लैङ्गिक हिंसालाई जोड दिनुका साथै बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई समेत विशेष संरक्षणको प्राथमिकतामा राखिएको ।
- लैङ्गिक हिंसाबाट प्रभावित महिलाहरूको लागि १७ जिल्लामा सेवा केन्द्र र ७ वटा जिल्लामा पुनर्स्थापना केन्द्र (मानव वेर्चाखनमा परेका) रहेको ।
- राष्ट्रिय तथा क्षेत्रगत नीतिहरूमा विपदको विषयले केहि स्थान पाएको ।
- राष्ट्रिय विपद प्रतिकार्यमा सरकारी पक्षबाट Lead role लिईएको ।
- राष्ट्रिय विपद प्रतिकार्यको विषयगत क्षेत्र Protection Cluster मा महिला बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालयको lead role रहेको ।
- सङ्घटन समूह र विपदको समयमा लैङ्गिक हिंसा नियन्त्रण तथा उनीहरूको संरक्षणको लागि आवश्यक योजना तयार गर्ने विषय उल्लेख भएको । जसअनुसार महिला तथा बालबालिका विभागबाट Co-lead agency हरूसंगको सहकार्यमा राष्ट्रिय विपद प्रतिकार्यको ढाँचा अनुसारको कार्ययोजना बनाउने तयारी भैरहेको ।

क्रमश.....

- प्रभावित स्थानमा शिवािर सञ्चालन भएका स्थानहरूमा राहत सामग्री वितरण हुँदा तथा खोज तथा उद्धारका समयमा हुन सक्ने महिला हिंसाका गतिविधिका सम्बन्धमा विशेष निगरानी राख्ने तथा बालबालिका, वृद्ध, अपाङ्ग र असहायका विषयमा विशेष संरक्षणको प्रवर्द्धन गर्ने । (महिला बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय)
- प्रभावित र खासगरी सङ्घटन समूहका लागि स्वच्छ र सुरक्षित वातावरणको प्रत्याभूति दिने, विशेषगरी लैङ्गिक हिंसा नियन्त्रण गर्न विशेष ध्यान दिने (महिला तथा बालबालिका कार्यालय)
- परिवारसँग विछोडिएका बालबालिकालाई परिवारसँग मिलन गराउने र परिवार गुमाएका वा एक्ला बालबच्चाको उचित स्याहार र लालनपालनको व्यवस्था मिलाउने वा आफन्तलाई बुझाउने (महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण मन्त्रालय)
- सन २००८ मा कोशी वाढीबाट प्रभावितका लागि महिला तथा बालबालिका कार्यालयबाट संरक्षित क्षेत्रको तर्फबाट मुख्य भूमिका निर्वाह गर्दै समन्वयात्मक तथा अन्य सहयोग गरिएको ।

मुद्दाहरू(Issues)

- प्राथमिकता तथा सहयोगमा असमान पहुँच
- सेवा प्राप्तमा भेदभाव
- शारिरीक जोखिम
- बसाइसराई र रोजगारी
- हिंसा, शोषण, दुर्व्यवहार
- लैङ्गिक हिंसा (यौनिक हिंसा)
- बढी जोखिमयुक्त अवस्था (गर्भावस्था, सुत्केरी अवस्था)
- अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको अवस्था
- असुरक्षा
- पुनर्स्थापना, जिबीकोपाजन तथा रोजगार
- मनोसामाजिक परामर्श
- छुट्टाछुटे विषयको रूपमा हेरिदा Exclusion पनि हुन सक्ने

क्रमश:

- सुरक्षाको प्रबन्ध (व्यवस्थापन पक्षमा)
- सकारात्मक विभेद
- विशेष हेरचाह
- समता र न्याय Equity and justice
- पर्याप्त श्रोत साधन
- सामाजिक मुल्य र मान्यता (कोशीमा प्रयोग भएको कपडा लगाउन समस्या भएको)
- जिम्मेवार स्थानीय निकाय तथा सशक्तिकरण
- नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
- नियमित समन्वय र सहकार्य
- समुदायको सक्रिय सहभागिता

अवसरहरू

- ७५ जिल्लामा महिला तथा बालबालिका कार्यालय रहेको ।
- ३६३६ गा.वि.स.मा कार्यक्रम पूगेको हुदा विपदको Issues आन्तरिकीकरण तथा स्थानीयकरण गर्न सजिलो हुने ।
- समुह तथा सस्थालाई परिचालन गर्न सकिने ।
- सरकारी, गैरसरकारी, नीजी क्षेत्र तथा समुदायको सहकार्य र सहयोग हुन सक्ने ।
- सूचनाको पहुँच बढेको छ ।
- सहकार्यमा सहजीकरण आएको छ ।
- कार्यक्रम विस्तारका लागि स्थानीय, राष्ट्रिय माग बढेको छ ।

क्रमश....

- Protection Cluster Contingency Plan रहेको ।
- Protection सम्बन्धी Issues मा अन्य Clustor हरुको लागि Check List रहेको ।
- विभिन्न जिल्लामा मनोसामाजिक विमर्शको सेवा दिन विभिन्न संस्थाहरुको Mapping गरिएको ।

चुनौती

- Protection को Issues प्राथमिकतामा तर्पनु
- महिला तथा बालबालिका कार्यालयको क्षमता
- न्यून जनशक्ति, सिप तथा ज्ञान
- नेतृत्वदायी भुमिका कसरी लिने
- नियमित कार्यक्रमको रूपमा कसरी लिएर जाने
- भौगोलिक विकटता
- समन्वय र सहकार्य (अन्य विषयगत क्षेत्र)
- श्रोत साधनको व्यवस्था
- कार्यक्रमको दिगो व्यवस्थापन

भावी कार्यदिशा

- विद्यमान व्यवस्थाको प्रभावकारी कार्यान्वयन
- अन्तरसम्बन्धित विषय भएको हुदा राष्ट्रिय देखि स्थानीय स्तरसम्म समन्वय र सहकार्य आवश्यक
- नेपाल सरकारको नियमित बजेट तथा कार्यक्रमको रूपमा आउनु पर्ने
- महिला तथा बालबालिका कार्यालयको क्षमता विस्तार तथा तालिम प्राप्त जनशक्तिको व्यवस्था गर्नुपर्ने
- Inclusive Approach अवलम्बन

क्रमश.....

- संरक्षणको क्षेत्रमा कार्य गर्ने स्पष्ट निर्देशिकाको आवश्यकता
- संरक्षण क्षेत्रको लागि विशेष कोषको व्यवस्था
- सबै सरोकारवालाको सहभागिता
- स्थानीय निकायको क्षमता विस्तार
- नियमित अनुगमन तथा मुल्याङ्कन
- संभावित जोखिमको नक्शाङ्कन
- सेवा प्रदायक संस्थाहरुको नक्शाङ्कन
- सूचना, ज्ञान र सीपको आदानप्रदान

धन्यवाद !